

ומקשינן: ממה נפשך, אי מדובר במקום דשכיחי בו גמלים, אמאי בעל הבור פטור והרי פושע הוא שלא כיסה בכיסוי הראוי לגמלים,

ואי מדובר במקום דלא שכיחי גמלים, הא פשיטא שפטור, משום דאנום הוא.

אלא לאו, על כרחך, הברייטא מיירי בכגון דאתיין הגמלים לפרקים, ואירע שאתו גמלים על הכיסוי, וארעוה, עירערוהו, ואתו שוורים אחריהם ונפלו ביה, וקתני פטור.

אלמא שבמקום שיש שם גמלים לפרקים כיון דהשתא ליכא אינו חייב לכסות מפניהם ואם הגיעו גמלים אנום הוא, ותפשוט בעייתך.

ודחינן: אמרי, לא תפשוט מהכא, דלעולם הברייטא מדברת בכיסהו כיסוי כראוי לשוורים ובראוי לגמלים, ודקא קשיא לך אם כן היכי נפול?

אמר רבי יצחק בר בר חנה, הכא במאי עסקינן בכגון שהתליע הכיסוי מתוכו.

תא שמע: בור ברשות הרבים שלא כסהו בעליו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת בעל הבור חייב בנזקו.

והוינן בה, היכי דמי? אילימא שכיסהו לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, הא פשיטא! וכי צריכא למימר דחייב בעל הבור?

אלא לאו מדובר בכיסהו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים.

איבעיא להו, בור שכסהו בעליו בכסוי שיכול לעמוד לפני שוורים, אם יעברו עליו, ואין יכול לעמוד בפני גמלים. ואתו גמלים על הכיסוי, וארעוה, עשאוהו רעוע. ואחר כך אתו שוורים על הכיסוי, ונשבר תחתיהם, ונפלי ביה, מאי? האם יש לחייבו על נפילת השוורים, או לא?

אמרי, היכי דמי, אי איירי במקום דשכיחי בו גמלים, הרי פושע הוא בכך שלא הניח על הבור כיסוי הראוי למעבר גמלים, ואי מדובר במקום דלא שכיחי גמלים, אלא נזדמנו שם במקרה גמלים שעמדו על כיסוי הבור, הרי אנום הוא ופשיטא שבעל הבור פטור.

ומבארין: לא צריכא, אלא במקום דאתו בו גמלים לפרקים מזמן לזמן, והכי מיבעיא לך:

מי אמרינן, כיון דאתיין גמלים לפרקים, ולא הניח כיסוי הראוי להם, פושע הוא, דאיבעי ליה אסקי אדעתיה שמא יזדמנו לכאן גמלים.

או דלמא, כיוון דהשתא מיהת ליכא גמלים, אנום הוא, ופטור על נפילת השוורים.

תא שמע, ממה ששינונו: בור ברשות הרבים שכסהו בעליו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור.

והוינן בה: היכי דמי?

אילימא שכיסהו בכיסוי כראוי לשוורים וכראוי לגמלים, אם כן, היכי נפול?

אלא לאו, שכיסהו בכיסוי כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים.

לגמלים, דכיון דאתיין לפרקים, פושע הוא, וחייב משום דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה שעלולים לבא גמלים.

כי איבעי לך, הכי הוא דאיבעיא לך: בור שכסחו, כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים, ואינו יכול לעמוד בפני גמלים, ושכיחי גמלים באותו מקום, ונפל שור לתוכו אבל לא מחמת ערעור הכיסוי על ידי גמלים, אלא שהתליע הכיסוי מתוכו, מהו? (1)

מי אמרינן, מגו, מתוך כך דהוי פושע אצל כיסוי שאינו ראוי לגמלים, הוי פושע נמו לענין התלעה, (2) דחשבינן ליה כאילו לא כיסה את בורו,

או, דלמא לא אמרינן מיגו, ואנוס הוי ופטור.

תא שמע, בור שכסחו בעליו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור, ואתמר עלה אמר רבי יצחק בר בר חנה הכא במאי עסקינן כגון שהתליע מתוכו, והוינן בה: היכי דמי, אילימא שכיסה את הבור כראוי לשוורים וכראוי לגמלים, והתליע מתוכו פשיטא דפטור, שהרי אנוס הוא ומאי הוה ליה למעבד, אלא לאו מדובר בכגון שכיסהו בכיסוי כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, ושכיחי גמלים באותו מקום, והוי פשיעה

והיכי דמי, אי במקום דשכיחי בו גמלים, אם לא כיסהו מפניהם פושע הוא, ופשיטא שחייב.

ואי דלא שכיחי גמלים ואירע שהגיעו גמלים ונשבר הכיסוי, הרי אנוס הוא, שלא היה לו להעלות על דעתו לכסות מפני גמלים, ומדוע אמרינן בברייתא שהוא חייב.

אלא לאו על כרחך הברייתא מדברת בכגון דאתיין גמלים לפרקים, ואירע שאתו גמלים על הכיסוי וארעהו, ואתו שוורים אחריהם ונפלו ביה, וקתני בברייתא חייב.

אלמא, כיון דאתיין גמלים לפרקים ולא כיסה מפניהם, פושע הוא, דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה, ותפשוט בעייתך.

ודחינן: לעולם הברייתא מדברת בכיסוהו כראוי לשוורים, ולא כראוי לגמלים, ושכיחי באותו מקום גמלים.

ודקא קשיא לך אי הכי היה לו לכסות מפני הגמלים ופשיטא שחייב דפושע הוא, הא לא קשיא, דאידי דנסיב רישא כסחו כראוי, נסיב סיפא נמי, "לא כסחו כראוי".

איכא דאמרי, הא נמי, ודאי לא איבעיא לך, אם כיסהו כראוי לשוורים ולא כראוי

1. הרמב"ן במלחמות ביאר שלא פטרנו התורה אלא בכיסוי שהוא ראוי לכל דבר הלכך כיוון שאינו ראוי לגמלים לאו כיסוי הוא ולא מיפטר ביה שפשיעת כרייתו פשיעה היא לחייבו בכל דבר עד שיכסהו בכיסוי הראוי לגמלים.

2. התוספות הקשו, אף אם לא אמרינן מיגו יש לחייבו מדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס,

ושמואל סובר שלא די בקול אלא צריך שיודיעהו בפירוש שבורו נפתח. ובשיטה מקובצת הביא בשם הר"י מיגאש שפירש דבכדי שידע דאמר רב היינו שעליו לחזור ולבקר את הכיסוי אם הוא עומד במקומו או לא. ושמואל סובר, שאין חיוב לבדוק ועד שיודיעהו שנפתח בורו פטור.

ואי דלא שכיחי גמלים, מה בכך שלא כיסה בפניהם, הרי אנוס הוא!

אלא לאו, על כרחך, הברייתא מדברת במקום דשכיחי גמלים ולא כיסה בכיסוי הראוי לגמלים, והתליע מתוכו ונפל השור מחמת ההתלעה. וקתני חייב.

אלמא, אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים, הוי פושע לענין התלעה.

ודחינן: אמרי, מהכא לא תפשוט בעיין, דלעולם הברייתא מדברת בבור שכיסוהו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, ושכיחי גמלים באותו מקום, ואתו גמלים וארעוהו, עירערו את הכיסוי, ואתו שוורים אחריהם ונפלו ביה.

ודקא קשיא לך מאחר שלא כיסה בפני גמלים דשכיחי, פשיטא דחייב, ופושע הוא, ומה חידשה הברייתא?

הא לא קשיא, דאידי דנסיב רישא "כסהו כראוי", שפטור, נסיב סיפא נמי "לא כסהו" ובאמת אין בכך חידוש.

תא שמע: בור שנפל לתוכו שור שהוא חרש או שוטה, וקטן שאינו ראוי לחרישה, או סומא, וכן שור פיקח המחלך בלילה, חייב.

נפל לתוכו שור פקח ומחלך ביום, פטור, דאמרינן היה עליו לעיין ולראות להיכן הוא הולך.

ומקשינן, ואמאי פטרינן שור פיקח המהלך

לענין גמלים, והתליע מתוכו ונפל השור מחמת ההתלעה ולא מחמת שערער גמל את הכיסוי, וקתני בברייתא פטור, אלמא לא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה, אלא מאחר והתלעה הוי אנוס פטרינן ליה ותפשוט בעייתך,

ודחינן, לא, מהכא לא תפשוט בעיין, דלעולם מדובר שכיסה את בורו בכיסוי כראוי לגמלים וכראוי לשוורים, והתליע מתוכו ונפל לתוכו שור מחמת ההתלעה.

ודקא קשיא לך, כי התליע, מאי הוה ליה למעבד, הא אנוס הוא ומאי קא משמע לן דפטור, הא לא קשיא.

מהו דתימא, איבעי ליה לבעל הבור למיזל ומנקש, להקיש ולבדוק עליה שמא התליע, קא משמע לן דפטור.

תא שמע: בור שבעליו לא כסהו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב,

והוינן בה, הא דקתני כיסהו שלא כראוי, היכי דמי?

אילימא לא כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, דפושע הוא, וכי צריכא למימר דחייב?!

אלא לאו, שכיסהו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים.

ואם כן, ממה נפשך: אי מדובר במקום דשכיחי גמלים, הרי פושע הוא, והא נמי פשיטא שחייב.

על מעבר הגמלים ולא הניחם לעבור שם ולא הוי תחילתו בפשיעה.

ותירצו דהיכא שאין האנוס בא מחמת הפשיעה פטור. ובפסקי הרי"ד כתב דהכא מיירי שעמד

ביום? נימא, מדהוי פושע לענין נפילת שור חרש, שאם נפל בתוכו חייב, הוי חרש הוי נמי פושע לענין נפילת שור פקח המהלך ביום.

אלא לאו, שמע מיניה: לא אמרינן "מגור".

ומסקינן: אכן שמע מיניה.

שנינו במשנה: נפל לפניו מקול הכריה חייב.

אמר רב: הא דאמרינן נפל לפניו חייב, כשנפל על פניו ממש, וכן נפל לאחוריו דפטור, כשנפל לאחוריו ממש.

ג-א וזה וזה, בין נפל לפניו ובין לאחוריו, מיירי

שנפל בבור ולא מחוץ לבור, אלא שאם נפל השור בבור על פניו חייב, שההבל המצוי הבור המיתו, אבל אם נפל על אחוריו ומת מחמת החבטה, פטור. (1)

רב לטעמיה. דאמר רב: בור שחייבה עליו תורה להיזק מחמת הבלו דווקא, ולא להיזק מחמת חבטתו בקרקעית הבור. (2)

ושמואל אמר: שור הנופל בבור, בין מלפניו ובין מלאחוריו, חייב, שאין חילוק בין אם מת מחמת ההבל או מחמת החבטה.

שמואל לטעמיה, דאמר בור שחייבה עליו תורה, להזקק מחמת הבלו, וכל שכן להזקק מחמת חבטתו.

ומקשינן: אלא לשמואל, היכי דמי הא דקתני במשנה "נפל לאחוריו מקול הכרייה" דפטור?

ומתריצין: כגון דמחמת רעש הכריה נתקל בשפת הבור, ונפל לאחוריו הבור מחוץ לבור. (3) ומאחר ולא הוזק מהבור עצמו אלא רק מחמת רעש הכריה, פטור. (4)

ההבל ברשות הרבים אמרה תורה שחייב החופר בשמירתו כאילו זה ברשותו.

3. מלשון הגמרא נראה, שלדעת שמואל המילים לפניו ולאחוריו מוסבים על הבור שלפניו הפירוש הוא לתוך הבור ולאחוריו מחוץ לבור, ודלא כרב שפירש דקאי על הבהמה, וכך נקטו הנימוקי יוסף והמאירי, אבל בתוספתא משמע שאם נפלה הבהמה לתוך הבור חייב בכל גווני, ומשנתינו מיירי בנפלה מחוץ לבור שאם נפלה לפניו חייב לאחוריה פטור, ולפי זה גם לשמואל מוסכות המילים לפניו ולאחוריה על הבהמה.

4. התוספות לעיל [גב] פירשו בטעמו של שמואל המחייב חבטה בבור ופוטרו לאחוריו הבור משום שמחוץ לבור קרקע עולם הזיקתו, ובתוך הבור חידשה תורה שיתחייב אף על פי שאין הקרקע שלו אבל מחוץ לבור לא, וכן כתבו

1. הראב"ד תמה אם נחבט פטור לשם מה נקטינן נפל לאחוריו מקול הכריה, הא אף אם נפל סתם ונחבט פטור, וברש"י לעיל נב,א, כתב דאיירי דתנא רישא מקול הכרייה תנא ליה נמי בסיפא. ובמהר"ם שיף תירץ דבשור פיקח שנפל מעצמו לאחוריו פשיטא שפטור והכא קא משמע לן שאף על פי שנפל מקול הכרייה שאי אפשר לומר איבעי ליה לעיוני ולמיזל, פטור הואיל ונפל לאחוריו.

2. הגרנ"ט [סימן קכט] ביאר שיש חילוק בין קרקע לשאר מזיקים כמו שור ואש שמצד עצמם הם מזיקים, אבל קרקע מצד עצמה אינה מזיקה אלא שאם נפל עליה בכח הוא ניזוק, הילכך החופר בור ברשות הרבים שאינו מזיק בעצם פטור על החבטה, דקרקע עולם הזיקתו[אבל אם חפר ברשותו חייב כמבואר להלן] מה שאין כן ההבל שנוצר על ידי חפירתו אף על פי שכעת